
Rusmir Mahmutćehajić: *Hval i djeva*; Sarajevo, 2011.

Najbolji su od ljudi oni koji su uvijek takvoga ponašanja kao da su trajno u molitvi

PJESME SE pišu o detalju. Opere se pišu zarad detalja. Drame također. Jer, detalj je važan. Detalj je privlačan. Detalj se, može biti, ponekad i ponovi.

Ali. Kako napisati knjigu o svemu? Koja će nam kazati ko smo, šta smo, odakle smo, kamo idemo i šta nam je činiti? Pisac čiji Um i pero u ruci to poželi više ne piše knjigu o detalju. Tada preovlada *omnibus-koncept* koji posloži većinu pitanja i većinu odgovora. Po dubini, po visini, po širini... postojanja od Ebeda do Ezela i od Ezela do Ebeda. Od tačke do kružnice, od srca do Ogromnog galaktičkog Kosmosa, da bi obuhvatio naj-sićušnji treptaj Zbilje, Materije, Energije i Duhovnosti i takav pisac ima ambiciju. Ima ambicije. Intuiciju i faktografiju trajanja

povezuje i kombinira. U svojim minijaturama sam slične stvari označila dihotomno – kao svetu i kao profanu povijest. Imamo zajednički problem – zafali riječi svakome takvom autoru. Koje su to riječi koje mogu opisati sve? Kako se takve riječi usklađuju? Kako koriste a da ne (p)ostanu nejake, polovične ili površne. Toga se i danas pribojavam. Ili još bolje, stidim se što ne mogu izreći ni djelić od onoga što bi svakako trebalo. Autor je upravu – krhka su i presićušna sva naša znanja i upinjanja da ih posjedujemo. Naša su znanja komadići rasuti, zakrpe od zakrpa...

Pošto sam se odazvala ovome pozivu za govor o trilogiju **Rusmira Mahmutćehajića** *Hval i djeva*, danas u ovom hotelu čak i tako

evo govorim. U prvoj trećini ili prvoj knjizi trilogije, autor otkriva najvažniju kategoriju postojanja – vječnost. Tako ova knjiga otkriva vječnost ili nepromjenjivost u vjesničkim otkrovenjima. Što je to isto kao ideja i kao riječ koju je Stvoritelj svega slao u materijalnim ili izgovorenim formama preko 124.000 vjerovjesnika, poslanika, na skoro svim jezicima i u svim vremenima. Od Adema, prvog čovjeka i prvog poslanika, do Ahmeda, Muhammeda / Hvaljenog / Hvala, najboljeg i posljednjeg poslanika. Komparirajući, analizirajući, sintetizirajući, promišljajući sve bitno u poslaničkim formama Božije Riječi, autor konstatira kako je jezgro, srčika, bit, sušt i zametak svake od njih isto. Bog je prva istina i sve u prirodi i u čovjekovoj duši svjedoči tu jednostavnu božansku istinu. Da on jest, da postoji, da nije nastao, da neće nestati, da jedan je, da nije nikome i ničemu sličan i da sam po sebi opstoji. Istine božanskoga se iskazuju kroz bezbroj njegovih akcidencija, važnih devedeset i devet atribucija ili zasebnih imena sa stotim kao tražećim a ne nalazećim, sve su kombinacije u igri kao neuhvatljivi potencijal. Stoga je svačiji put do spoznaje i doživljaja Kreatora Vrhunskoga jedan jedini i jedinstveni. Nemaju ni dva kamena da su ista na Zemlji,

pa kako da budu dva čovjeka i dva ljudska puta ista?

Pomoću Prirode, Objave, koja šuti, ova su znanja i njihova dosezanja otvorena, a pomoću Objave riječi, koja govori, ta su znanja sažeta. Čovjek je tako dužan Vječnome i Prirodi da ih voli i da ih spozna. Treba da jedini svoj primordijalni dug s radošću i ljubavlju odužuje. Ako ne tako, onda teška srca ili nikako. Svako sam bira kako će. Stoga se svi zemni insani i svakoje srce dijele u dvije osnovne skupine, s pregradom među njima – one koji su smireni, rahatni i predani Savršenstvu ritma i frekvencija svega postojećeg, i one nemirne, koji lutaju i izgubljeni su.

Autor sve svete riječi, termine svetoga, lekseme tradicijskoga, prevodi na bosanski jezik ili metabosanski. Npr. ništište je novumalna riječ; ona se ne koristi u mome maternjem jeziku. Također, i Otvoriteljica kao ime prve sure, prve stranice u Kur'anu (Učenju), Fatihe. U jednoj endnoti autor kaže da to čini "radi oživljavanja značenjskih lanaca", koji su se prema autoru "dogmatskim tumačenjima ili prekinuli ili izobličili". Radikalni test za ovaj stav bio bi – ostavite te riječi novogovora u upotrebu pa testirajte jesu li zaživjele, usvojene ili su izumrle i propale. Na prvo moje čitanje

i osluškivanje njihove muzike, tonaliteta i boje, jer sve su to atribucije izgovorenih i govornih stanja, paraju mi sluh. Uši su mi nesvikle na njih. Bit će da sam i sama dogmatizirana. A prijem pravih riječi i izričaja je spontan, prirodan, demokratiziran jer je još Orwel prokazao *Ministarstvo riječi*, koje jedne briše a druge propisuje, već kako kada... Naprimjer, ako u imenu, toposu, *nomenu* Muhammed svako slovo ima brojčanu vrijednost, a tako je kod semitskih jezika, i njegova vrijednost jeste 53, (169. str., II knjiga) kao formalno-brojni dokaz za svjedočenje Miljenika Ahmeda / Pohvaljenog / Hvaljenog, onda se u simplifikaciji prijevoda gubi čisti originalni simbolizam. U prijevodu, Hvalu, nedostaje ključno slovo-m-mim; jer ono doista jako nedostaje u ovoj varijanti. I to je za mene najslabiji dio pristupa apriorne bosnizacije svega tradicijskoga i općenitoga u ovom trilogiju. *Nomen est omen!* Nedostaje dubina originala. Naime, ime kao original je neprevodivo. U supstancijalnom pogledu. Kao pomoćni metod može radno funkcionirati. Original je original. Kako je tužno prevesti kao leksičko nasilje, upotrijebivši recimo taj čin nad riječima: esej, baklava, hazreti pejgamber, roš hašana, psalm, jom kipur, učleri... Ne, nevalja ovo sve prevesti pa banalizirati. Original i

kopija. Muhammed i Hval. Samo je jedan original sa svojom ortoepikom, ortoestetikom, sa zvukom koji uz njega ide, s višeslojnošću koja se čuva, jer je riječ aksiom govora i aksiom imenovanja, kao muzika od znakova, kao most koji nas čini sposobnim ljudima-sluhistima. Ljudima koji imaju stvarnu moć. Originalnu moć. Da uče i trajno uče. Da osjete istančanu ljepotu, i da vole ljepotu.

Svakako je znakovito da se Kreator Višnji u Kur'anu objavio na oko 600 stranica i u oko 6.666 rečenica (ajeta); Biblija je ispisana na oko 1.300 stranica (*Stari i Novi zavjet*, izdanje Kršćanske sadašnjosti, Zagreb, 2001.), *Talmud* ('Otokar Keršovani', Rijeka, 1982. preuzeto iz moje kućne biblioteke) ima 684 stranice, dok je ovome trilogiju trebalo 1004 stranice za pokazivanje. Dakle, velika kvantitativna zapremina, ali i sadržinska.

Hval i djeva u prvom tomu jeste filozofski osvrt na sve oko sebe. U povijesti, prostoru i vremenu. To je argumentacijski '*pro et contra*' o počecima, logosima i dramati postajanja, trajanja, nestajanja s važnim refleksijama na važan *loco* – Bosna – u središtu promišljanja. Bosna je, kako to volim kazati, *sedmanče* među devetomjesečnicima, pa stoga traži posebnu pažnju. Poseban marljiv pristup, tragalaštvo i puno ljubavi. Da joj tuga trajanja bude

ublažena. Bosna traži da je se voli. Sada u školama djeca imaju zgodnu šalu. Govore jedni drugima kada hoće riješiti nesuglasice: Pa ti ne voliš Bosnu?! Potom padaju u smijeh. I taj smijeh raskravljuje stanje među djecom. Oslobađa ih frustracija naspram Bosne. A to je jako važno. Pomisle, pa fakat nema smisla da ne volim svoju Bosnu. Da ne volim ovu zemlju svoju.

Ovaj autor voli Bosnu. Jako je voli. Život je svoj posvetio njenu izučavanju, premjeravanju, samjeravanju, analizi, sintezi, osjećaju o njoj. Makar to izravno ne kaže. Niti jedanput, a svoj je spisateljski vijek posvetio zemlji Bosni, zavičaju Bosni, halu Bosne kroz dugi plodni spisateljski razvoj. Na ovih više od 1.000 stranica posložio je sve svoje ambicije, kojima se, čini mi se, želi ovekovječiti. Jer, šta je drugo pisanje? – ako ne mihrab osobni da ostane iza nas kada se sve kosti smire, a žile i vene u prašinu suhu pretvore. Najbolje su knjige koje nadžive autore. Reciproci koji prežive kloaku dnevnosti, koje nadžive Moć ideologije i zaprkose svemu što ometa frekvencije dobrote i frekvencije kosmičke. Takvim knjigama nema izderka, jer su trajno reinterpretativne. A ježi mi se koža na pomisao šta se sve može dogoditi ovoj Bosni i ovome svijetu pohlepnom koji dolazi kao lažljiv i manipulativan Tekst i sintetički i

rizični Kontekst. Najnezahvalnije je danas, za života svoga, ne znati šta je to važno a šta nevažno u našim trajanjima. Šta je prečica, a šta labirint do Eshatona, do izbavljenja. Većina se, izgleda, saplete u labirintu pregrade i tu ostane slijepa kod očiju, gluha kod ušiju i nijema kod glasa. Manjina, pak, izađe prečicom i osmjehnuta. Ova trilogija nudi mnogo oznaka na cesti, česte naznake i usmjeravanja pred težim okukama i zavijucima. No, ni jedna naša ljubav ne smije prerasti u fetiš. Na trenutke sam imala dojam da je o fetišu riječ...

Bosna evanđeosko-kur'anska svjedoči jedno – put izbavljenja u svakome je od nas u vjeri u Jednoga. Svi koji to poriču i poriču Knjige, to su gubitnici – jadnici. Da upotrijebim ovaj neogovor. To je sukus svete povijesti smješten u trokutu triju osobnosti, triju sudbina i triju mudrih primjera: Muhammeda – Isaa / Isusa – Merjem / Marija / Miryam.

Najbolji su od ljudi oni koji su uvijek takvoga ponašanja kao da su trajno u molitvi, a to znači i da se prema Veličanstvenome ophode pristojno, ali i prema sebi i prema svemu oko sebe. Jer, Uzvišeni je s njima, ma gdje bili. Takvi najbolji ljudi počinju da zaimaju božanska imena, čudi i naravi, te etiku božansku. Ovo je doista teško postići; Bog Nadziratelj

garantira da će iskušati sve naše nakane i iskušat će sve naše izjave. A iskustveno znamo da je mnogo lakše izjavljivati nego iskusiti sve što je moguće. Konačno – nije isto niti jednako to što službeni učenjaci znaju domisliti i izraziti jezički (ma u kojem jeziku) i ono što iskreni *Božji ljudi* već doista posjeduju kao svoja božanska imena, svoje božanske čudi, svoju božansku narav i svoju božansku etiku... Eh, to je sva suština teoretiziranja i iskustva božanskih zakonitosti u nama i u svijetu oko nas.

Autor u II dijelu trilogije s naslovom *O trajanju i prekidu* vodi, odnosno, nastavlja s postavljenim slijedom, stapanjem, skladom, razdvajanjem i spajanjem *androgenog-androgenog* u svijetu postojanja. Jer, veli autor, jednina ostaje prisutna u svakome od oblika dvojine, a opet, ni stanje dvojine nije ništa drugo do jednina. Jer, sve je stvoreno u paru, kažu božanske riječi. A opet je sve i vazda različito. Ni mi sami nismo nikada isti. Ovaj autor i moja malenkost sreli smo se prije dvadeset godina. Kada smo bili mlađi i ljepši. Ništa nije slučajno. Opet se srećemo. Sada već zreliji i dopunjeniji. S izgledom da iskustva trajanja kao zrelije plodove predamo, ili predaju se kao amanet drugima. Metafizička jezgra nam je slična. Mada su nam nauk i obred, vrlina

i osobnost – bit će – različiti.

Ipak, na pozicijama zdrave tradicije. Perenijalne. U kojoj je mjesto za svakoga moguće. Meni Kreator ne smeta, dapače, ne mogu disati ni misliti bez Njegova Prisustva. Stoga ga drugi, manje oprezni na svjetlost, ne razabiru. A historijsko svjetlo otcrtava se po skrivenom Božijem zakonu (**Gersh Sholen**), ili je čist znak, znakovlje kraj naših staza i putova (**Henry Corbin**), jer je Bog stalno prisutan u počelima (**Rene Guenon**). I sve se nekako zamuti, zato što se religijske zajednice vremenom umore i preoblikuju sveto po zakonima antropologije svakodnevice u ideologijske zajednice. Neke više, neke manje, istina je (41. str.). Autor primjećuje: "Protjecanje historijskih događaja usporedivo je s protjecanjem vode na koju čovjek utječe oblikovanjem korita, brane..." (48. str.) ali voda kao Božiji stvor izvire, teče, utječe, pamtí, svjedok je. U svemu u čemu prisustvuje. Zasada voda šuti. Šuti po emeru. A samo je i njena šutnja viša od govora (57. str.). I voljela bih da sve ovo nekako (pro)šutim, kao što, nažalost, učestalo govorim i pišem.

Živi Bog omogućava život živog čovjeka. Nema ništa logičnije od toga. Ako je Bog odsutan ili mrtav (**Nietzsche**), ostaje samo tvorno, materijalno kao ohlupina dubine

postojanja, sljepilo za 'markirana čula'. Tada se uočava samo površna slika svijeta, a dubina i smislovi nestaju, naprosto se pregrađujemo *do i od* dubine postojanja. Prostor za matematsko-fizikalna poimanja svijeta još su površnija i za jednodimenzionalnog čovjeka postmodernosti jedina. Duhovnost se progoni, jer se ne vidi omdijanim okom, a brojevi postaju *igra staklenih perli numerologije i bezvezologije*. Postmoderna dnevna preokupacija kao neookupacija.

Ponajbolji esej, čini mi se, jeste ovaj sa naslovom *Smijeh i plač* jer je tako snažno kontrastan i hrabar. A tako ljudski. A esej *Baphomet* opet je futurološki moćan. Podsjeća na izvrtnje, na templare i težnju za magijom brojeva – 66 – ili – 666 – sa Siona. Četiri M i četiri B, XIV vijek koji obnavlja *babilonske moći* ostaje slika lažova kao slika zvijeri i demona čije su riječi kriptografije trajni izazov. Graditelji kulture smrti, sotonisti, okultisti s uspostavom tri o oOo ('*Ordo ab Chao*') ili Redom iz Haosa (216. str.) vrsta stranaca i tame u sjenovitim stranama povijesti svjetla. Sotonin svijet u borbi protiv Veličanstva. Autor ih prepoznaje kao lažne vjesnike, lažne poslanike i lažne proroke... A to znači, jedno je važno – prepoznati Isaa i lažnog Isaa, Mesiha i lažnog Mesiha. Stoga je razdjelnica samo

u maksimi – *Poslušnost je samo u dobru!*. Dakle, poslušno samo činiti dobrote, dobra djela, dobre radnje, zlu se opirati sa svakim svojim dahom.

Ponajbolji dio ove obimne trilogije meni se čini da je pasus sa 215. strane, II knjige i glasi: "*Niko ni za kog ne može ni umrijeti niti biti sretan. Niko ni za kog ne može dosegnuti puninu života niti puninu sreće. Ne može, jer i jedno i drugo nadilazi svakog pojedinca. Svaki čovjek stoji sam pred Bogom. Njegovi odnosi s drugim ljudima i cijelim svijetom ne otklanjaju tu samoću stajanja.*"

Sve je naše bosansko sveto ja-stveno, naše ljudsko, rasuto po dunjaluku, rasuto i skoro pa prosuto, te ga valja, ko zna kada sakupiti, sabrati. Ko li će i kada uzmoći, nije zahvalno pretpostavljati: od Moskve, Dablina, Berlina, Bologne, Ljubljane, Rima, Beograda, Cetinja... (kako prikazuje crtež na 114. str. III toma trilogije) i koji su pobrojani u knjizi sa podnaslovom *Sabiranje rasutog*. Kako su nam samo krhka znanja i podaci o nama samima, a kako li će tek biti zahtjevni neki naredni koraci – otkupljivanje i sortiranje vlastite kulturno-povijesno-civilizacijske baštine u 'središte kruga bosonoga'... Pa tek potom hermeneutičko jaćanje tkiva samopouzdanja i samopoštovanja svakoga od nas koji to želi – da pojmi smisao

zarad koje je tu na zemlji i u Bosni, zemlji kao najstrpljivijem od svih Stvorenja što su iz Kreatorova Daha proizašla na jedan jedini uzvik – ‘Budi!’, i bila je. Na toj trpećoj zemlji na kojoj su sve dragocjenosti, od zlata, srebra, platine, dijamanta, brilijanata, almas-kamenova, žada, zumruta, smaragda, bisera bijelih i crnih, skrta i prekrivena i zemljinoj skromnosti i blatu, naizgled. Obilje blata od kojega je Oživitelj, Kajjum, sa dvije svoje ruke Adema / Adama stvorio kao ‘robiju’ u koju će privremeno biti zarobljena duša svaka.

Rusmir Mahmutćehajić, teorijski prije svega, u svome prepoznatljivom mislećem maniru ‘filozofije perenis’, filozofski govori o počelima Čovjeka i Svijeta. Progovara i o zadaćama svakoga pojedinca. Stoga je prva knjiga, po mome sudu, bitno perenijalno razumijevanje kao sporazumijevanje propitivanje svetih tradicija – ‘Ehlul-kitabija’ objavljenih monoteista u komparativnom, i induktivnom i deduktivnom metodologijskom ishodištu, vrlo predano pozicionira kroz najbitnije izvore triju monoteističkih religija – judaistva, kršćanstva, islama. Fascinantan je broj korištenih izvora na koje se autor poziva, originalan je njegov pristup i upredanje zajedničkih niti koje su živi dokaz dobre volje,

‘*bona fidea*’, koji postoji mimo ideologijskih konstrukata koje posjednicima Moći ne idu naruku. Stoga će i ova trilogija nailaziti na brojne prepreke, nema nikakve sumnje, smatrati se podsmješljivim natezanjem na uproštene linije mišljenja i stereotipna ponašanja – ko je jači ima svako pravo, pa i na jaču (obojenu) istinu i jaču (obojenu) interpretaciju.

No, ovakav sintetički prikaz pluralnosti Bosne i njene uistinu prisutne raznolikosti i posebnosti ‘mora ići na živce’ svakome ko nema dovoljno ‘muzikalne uši’ za razumijevanje razlike kao prednosti, a sličnosti kao perenijalnosti, pa dakle opet prednosti. Kada je sve isto, kao što su zrna pustinjskoga pijeska, onda tu ne raste raznovrsno cvijeće i drveće, ali kada je sve različito kao u džungli, onda su boje, mirisi i vrste u neprebrojivom originalnom stanju, kako veli **Karahasan**. No, pustinja se lakše poima jer je jednoboja, manje-više.

Ženski aspekt svete povijesti kao vječnosti prisutan je u svim trima monoteističkim religijama. No, većina uobičajenih interpretacija pripada *maskulinim interpretacijama* koje manje-više zanemaruju ovu bitnost kao drugorazrednu. I za mene je, doduše, žena najprije čovjek, ljudsko biće, vjersko biće, božansko biće, pa potom i spolom

određeno biće, no zbog toga ne manjkavo i manje vrijedno, ne zapostavljeno i sporedno, desubjektivizirano, omalovaženo ili pokunjeno. Autorova trilogija otvara ove 'ženske interpretativne kapije', značenjski i ulogom koja kao novoupaljeni reflektor baca i nova svjetla na inače poluzatamnjeni podij, pozornicu kao istraživačko polje. Jedan čovjek i dvije žene, dva susreta i niz rastanaka, dva narodnosna stabla trajanja i dvije paradigme sudbine, recimo, da pobrojim samo ovu priču o Ibrahimu / Abrahamu i njegove dvije saputnice Sari i Hadžeri / Agari. Jedna prvotna i druga pozadinska. Jedna dominantna i druga naizgled alternativna, jedna muhadžerska a druga sjedilačka, jedna pustinjско-stradalnička i druga domaća, prihvaćena mainstreamska – Hadžera i Sara. Jedna deverli glave, druga rahatnija. Obje imaju isti cilj – voljeti i biti voljene. Kako da se ova riječ ljubav promatra, u muževu domu, u domu inače, u porodici, i društvenoj zajednici, s djecom, u principima svijeta, kod Gospodara Svega. Jednom slabija, jednom jača karika. Je li glavnina ove priče prošlost ili će tek doći na red?! Kao budućnost? Mislim da je ovaj dio – drugi – prije mogući odgovor. Hadžerski / agarski usud tek će dolaziti na red...

Ali, to je već futurologija za

koju nemam pravih riječi, ali svakako osjećam zebnju u srcu. Osjetim da preteći će samo oni s posve očišćenim srcima, kao sjedištima svekolike mudrosti trajanja, s najčišćim molitvama i najboljim postignućima koja još ništa zamutilo nije. Ima li ih, koliko ih je, teško je reći, i nije naše da sudimo i cijenimo, jer je čovjek vazda pristrasan, čak i kada misli da nije, ali posigurno da ta najbolja postignuća ne egzistiraju u službenim audijencijama i na zvaničnim mjestima... Ili, veoma, veoma rijetko. Negdje, posve hadžerski posložena su ta plemenita mjesta i odmjerena srca najboljih među nama. To su oni, zovem ih 'čuvari frekvencija' – komunikološki, jer se usklađuju s najljepšim frekvencijama Kosmosa, i za njih pjesnik pjeva da 'sto godina kada se zanjše sve u jednoj bude minuti', jer su im sva čuda dostupna.

Ova trilogija, ako imenujem govorom, autorski je govor o perenijalnoj filozofiji povijesti ili o perenijalnoj povijesti filozofije, ali je svakako alinearan, neuniforman i polivokan, slojevit. Stoga je na skoro svakoj stranici školski kao u kakvoj lekciji iz *retorskih umijeća trostruk*: istovremeno je i intelektualni i ekspresivni i impresivni govor. Intelektualni je jer je zasnovan na predme-

tu, na pismima i tolikobrojnim tekstovima kao izvorima; ali je i impresivan, jer je naročito treća trećina raščlanjivanje prethodnih stavova prema intelektualnom govoru u prvoj trećini, dakako i ekspresivni je jer insistira na svojoj jezičkoj ekspresiji i izrazu koji je jedinstven za naše prilike.

I, na kraju reći ću i ovo – meni je danas najpreče da ovaj svoj stav iznesem, a pokušavam ga najprije na sebi primijeniti, i da se od mene danas upamti. Taj stav veli “da je učen čovjek onaj čije svjetlo znanja ne gasi svjetlo njegove pobožnosti, niti mu se njegovo znanje isprečava između njega i njegove odgojenosti (štaviše, ono podupire uljudnost, odgojenost i vaspitanost)... A ko prekorači

granice Kreatorove, čini sam sebi nasilje, a svako onaj ko čini nasilje samom sebi i drugome će pogotovo”. (Ibn Arebi, *Mekkanska otkrovenja*, III tom, 680. str.)♦

Fahira Fejzić-Čengić

Literatura

- Rusmir Mahmutćehajić, *Hval i djeva*, I, II i III tom, Dobra knjiga Sarajevo, 2011.
- Ibn Arebi, *Mekkanska otkrovenja*, I, II i III tom, Ibn Arebi Sarajevo, 2005.
- Mladen Lojkić, *Masoni i okultisti*, Maligraf Zagreb, 2011.
- *Prijevod Kur'ana*, Pandža-Čaušević, Sarajevo, Mešihat IZ BiH 1984.
- *Biblija*, Stari i Novi zavjet, Kršćanska sadašnjost Zagreb, 2001.
- *Talmud*, Otokar Keršovani, Rijeka 1984.